

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»**

**ОДЕСЬКИЙ ПРИВАТНИЙ
ЗАКЛАД ОСВІТИ
«ТІКВА-ОР САМЕАХ»**

**СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ**

Збірник наукових праць

**Одеса
2022**

УДК 371
ББК 74

Ухвалено Вченою радою
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»
Протокол № 8 від 24.03.2022 р.

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор Черненко Н.М.
кандидат педагогічних наук Рищак Н.І.

Сучасні проблеми навчання і виховання : збірник наукових праць
/ Упорядник І.О. Бартенєва. Одеса, 2022. Лютий. 220 с.

У збірнику наукових праць розглядаються актуальні питання сучасної педагогічної науки. Матеріали стануть у нагоді для викладачів закладів вищої освіти, здобувачів вищої освіти, аспірантів, педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти

*ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К.Д. УШИНСЬКОГО»
ОДЕСЬКИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД ОСВІТИ «ТІКВА-ОР САМЕАХ»*

© Кафедра педагогіки
Державного закладу
«Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», 2022
© Одеський приватний
заклад освіти «Тіква-Ор Самеах», 2022

школярам можливість самостійних дій у соціальному оточенні. Саме завдяки правильно сформованим вмінням таких взаємин, учні будуть ефективно комунікувати, їм вдасться уникати багатьох негативних ситуацій в соціальному оточенні [3, с.7].

Також варто враховувати особливості розвитку дитини, її віково-фізіологічний стан. Важливим є темперамент, адже іноді буває так, що дитина просто не готова фізично і психологічно для того, щоб працювати з таким інтересом та завзятістю порівняно з іншими учнями. Головне, що має не забувати педагог: потрібно не пригнічувати темперамент школяра, а знайти підхід до нього.

Педагог, який зацікавлений в активізації ефективності власної діяльності, звісно, робить акцент на мотивацію навчання школярів, тому й націлений на її підвищення та підтримання на найвищому рівні, але одночасно вчитель позбавлений методичного інструментарію, який допомагає з'ясувати наявний рівень мотивації школярів.

Через це розроблено низку методик діагностики, які допомагають вчителю визначити стан спрямованості мотивації учнів, при вивченні предмета, такі методики використовують задля підвищення ефективності навчання.

Після проведення методів аналізу рівня пізнавальної активності вчитель, відповідно до результатів має зреагувати та у будь-якому разі намагатися покращити отриманий результат. В цьому йому допоможуть такі інтерактивні види роботи як: дидактичні ігри, використання наочності, проведення вікторин та техніки «мозковий штурм», залучення технології «мікрофон», що покращить рефлексію, ігри-марафони та інсценізовані дебати.

Варто також активно застосовувати на уроках різні плакати, буклети, схеми, таблиці, інтелект-карти. Їх метою є вплив на учнів за допомогою зорової пам'яті, адже коли вони бачать щось яскраве, де головні думки підкреслені, де наклеєні ілюстрації, то в школярів ця інформація закладається в пам'яті швидше, аніж тоді, коли вони просто слухають

15. Федяєва В. Аналіз уроків – основа успішності методичної роботи директора Павліської школи В. Сухомлинського. *Інноватика у вихованні*, 2019 (№10). С. 103–110.

16. Шустваль С. М. Формування пізнавального інтересу в школярів початкової школи в педагогічній спадщині Г. І. Ващенко. *Педагогіка та психологія*, 2011. Вип. 40 (1). С. 165–169.

ПРОЄКТУВАННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

*Черненко Н.М.,
д.пед.н., професор, професор кафедри
освітнього менеджменту та публічного управління
Університету Ушинського
Деменко А.М.,
магістрантка ОПП «Управління закладом освіти»
Університету Ушинського*

Постановка проблеми і актуальність. В умовах розвитку та реформування системи освіти в Україні, зокрема в умовах невизначеності, виховна робота набуває вагомого значення та розглядається як одна з найважливіших галузей сучасної освіти. Організація виховного процесу в умовах закладів загальної середньої освіти сьогодення має свої специфічні потреби, інтереси, вподобання тощо. Останнім часом у школярів значно підвищився інтерес до проведення віртуального відпочинку, ніж спілкування й активне дозвілля в умовах закладів освіти. Саме тому виховна робота є однією із важливих частин освітнього процесу у закладі загальної середньої освіти.

Вивчення різних аспектів проєктування виховної роботи, зокрема проблеми планування діяльності класних керівників були розглянуті у працях таких вчених: О. Войтович [1], Л. Забродська [3], І. Єрмаков [2], О. Онопрієнко [3], С. Прищепа [4], Л. Хоружа [3], А. Цимбалару [3] та ін.

Мета статті: систематизація сучасних аспектів проєктування виховної роботи у закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Поняття «проєктувати» буквально означає «розробляти, складати проєкт», «намічати, збиратися щось зробити». У повній відповідності до зазначеного значення поняття «проєктування виховної роботи» означає педагогічну діяльність, спрямовану на розробку перспективної стратегії виховної роботи в колективі на підставі її прогнозування. Поняття «прогнозування» пов'язане з уявленням про подальший розвиток і результат будь-яких явищ або подій на підставі наявних наукових даних [3; 4].

Фактично, проєктувальна педагогічна діяльність – це процес прогнозування розвитку особистості вихованця, колективу учнів з урахуванням діагностично сформульованої мети і відповідно до неї розробленої певної стратегії організації виховного процесу, дозволяють представити перспективні виховні результати.

Одним із варіантів прогнозування виступає модель виховної системи, на підставі якої розробляється стратегія виховної роботи. Стратегія виховної роботи включає набір різних програм (заходів, колективної творчої діяльності та ін), що є підґрунтям планування виховної роботи. Планувати – означає складати план будь-яких заходів чи розробляти проєкт розвитку чогось. Важливо при цьому відзначити, що і модель виховної роботи та стратегія виховної роботи з учнями створюються на підставі концептуального бачення призначення закладу загальної середньої освіти як освітньо-виховної установи [1].

Отже, план виховної роботи є документом, під час розробки якого педагог має спиратися на стратегічну програму розвитку закладу загальної середньої освіти, план виховної роботи закладу загальної середньої освіти та модель виховної системи.

Першим кроком класного керівника є планування виховної роботи. Цілеспрямованість проведеної виховної роботи з учнями, її системність забезпечуються плануванням. Саме завдяки плануванню процес виховання

стає більш керованим. План виховної роботи є системою заходів, вкладених у досягнення виховної мети. Зауважимо, що план виховної роботи забезпечуватиме наступні функції: упорядкованість, організованість, системність у проведенні виховної роботи; органічна єдність і взаємозв'язок з освітнім процесом, реалізуючи його виховні можливості у позаурочний час; узгодженість, скоординованість зусиль усіх суб'єктів виховного процесу, що дозволяє уникнути дублювання; оптимізація виховного процесу, його прогностичність.

Планування виховної роботи є складним і багатогранним процесом, що враховує загальні цілі, завдання виховання учнів, рівень їхньої вихованості, розвиненості, вплив сім'ї, оточення, колективу тощо, досвід та підготовленість класних керівників. Планування роботи зі школярами, які навчається, спирається на принципи діяльнісного, системного підходів, що мають глибоке педагогічне обґрунтування. У плані передбачається, передусім, організація різних видів діяльності учнів (пізнавальної, трудової, художньої, спортивної, оздоровчої, комунікативної). Будь-який виховний захід повинен сприяти всебічному розвитку особистості вихованця. Принципово важливим є також врахування національних традицій, мови, культури, особливостей населеного пункту, інтересів та потреб учнів, їхніх пропозицій та бажань.

Отже, планування виховної роботи передбачає облік основних педагогічних вимог, що дозволяє обґрунтовано як скласти, так й оцінити план.

Наукова обґрунтованість досягнутих результатів і сформованих умов забезпечується продуманими цілями, змістом, формами та методами виховної роботи. Передбачає також аналіз досягнутих результатів і умов, що склалися. Для прогнозування цієї діяльності важливо спиратися на різні опитування, зокрема на роботу психологічної та соціологічної служб. Не менш важливим є рівень розвитку колективу, його згуртованість, досвід та майстерність педагогів, склад учнів.

Цілеспрямованість виявляється в орієнтації планів на досягнення загальної мети виховання – підготовку школярів до життя, виконання ними основних соціальних ролей (функцій) у суспільстві (громадянина-патріота, професіонала-трудівника, сім'янина тощо), стимулювання активності, свідомості та формування моральності основ їхньої життєдіяльності. План повинен також включати питання вирішення приватних завдань виховання. Наприклад, щоб вирішити завдання організації та формування колективу учнів, необхідно передбачити у планах питання вибору органів учнівського самоврядування, визначення прав та обов'язків виборних осіб та органів самоврядування, обґрунтованого планування їх роботи, організацію навчання, праці, забезпечення контролю та оцінки результатів діяльності. Важливо також визначити заходи щодо розвитку внутрішньокolleктивних відносин, зміцнення дисципліни та відповідальності, формування здорового морально-психологічного клімату в колективі.

Оптимальність полягає у найбільш повному обліку об'єкта виховної роботи щодо завдань, і навіть коштів та умов їх вирішення. Об'єктами виховання є колектив та особистість. Оптимальний план вимагає вибору результативних засобів на учнів, педагогічно виправданого поєднання індивідуальних, групових, масових форм роботи. Доцільно, щоб заходи, що плануються, виступали або як вихідні для роботи в навчальній групі, відділенні, курсі, або як підсумкові. У плані слід передбачити оптимальне поєднання педагогічного управління та учнівського самоврядування, умови роботи: кількість учнів, місце та час проведення заходів, характер керівництва тощо. Також важливо врахувати нормованість виховної роботи. На наш погляд, правомірним є встановлення орієнтовної місячної (тижневої) витрати часу на зазначені цілі, що попереджатиме, в одному випадку, перевантаження учнів, а в іншому – забезпечує більш активне їхнє залучення до роботи у позанавчальний час. Оптимальний план обов'язково повинен враховувати наступність у вихованні учнів, ускладнення кожному року навчання форм виховної роботи відповідно до якісних змін, які у свідомості

та поведінці учнів (вікові, духовні інтереси та потреби, оціночні судження тощо).

Відображення специфічних особливостей колективу означає, що план має враховувати соціально-педагогічні умови проведення виховної роботи у конкретному колективі, його специфіку, контингент, досягнутий рівень розвитку, можливості. Сутність цієї вимоги полягає в тому, що планування виховної роботи ґрунтується на результатах аналізу стану виховного процесу та складу учнів, діагностики їх вихованості, характеру накопиченого досвіду суспільної діяльності, спрямованості ціннісних орієнтацій, обліку реальних тенденцій у молодіжному середовищі.

Наступність є важливою вимогою до плану, забезпечується стабільністю різних видів діяльності в колективі (клуби, гуртки, секції продовжують свою діяльність і наступного року), наявністю певних справ, що традиційно проводяться в колективі (останній дзвінок, конкурс професійної майстерності, зустріч випускників тощо). Наголосимо, що під час організації різних виховних заходів необхідно передбачати ступінь сформованих відповідних якостей школярів, професійних умінь і навичок.

План виховної роботи повинен бути конкретним та реальним, де необхідно зазначити що? де? коли? відбуватиметься. Варто передбачити такі форми виховної роботи та види діяльності, що можуть бути забезпечені матеріально, організаційно та методично. У плані відбиваються чіткі конкретні відносини, підпорядковані однієї мети, виконавці та відповідальні їх виконання.

Зауважимо, що повинна передбачатись активна позиція учнів під час планування виховних заходів та їх проведення. Важливо, щоб кожен учень під час навчання певною мірою побував керівником і виконавцем, вчився керувати і підпорядковуватися. Такі можливості виникають лише за умов належного функціонування учнівського самоврядування. Активність учнів під час виконання плану підвищується, якщо вони планують свою роботу, враховують свої інтереси, схильності і здібності.

Отже, якість плану залежатиме не лише від професійно врахованих вимог та принципів планування, а й від методики його складання. Практика свідчить, що нерідко складний та багатогранний процес планування підміняють формальним набором випадкових справ, усуненням від нього інших суб'єктів виховання та самих учнів, нав'язуванням ним готового плану без урахування їх думки та ставлення до нього.

Під час проєктування виховної роботи необхідно акцентувати увагу саме на значенні мети та ціле покладанні, оскільки мета є усвідомленим прогнозуванням майбутнього результату педагогічної діяльності, опис кінцевого стану об'єкта впливу. Педагоги відповідають за правильність, своєчасність і актуальність мети, оскільки неправильно поставлена мета є причиною багатьох невдач та помилок у педагогічній, зокрема виховній роботі. Ефективність діяльності класного керівника оцінюється, передусім, з погляду поставленої мети, саме тому дуже важливо правильно визначити. Мета є рушійною силою виховного процесу за умови значущості й прийнятності для всіх учасників виховного процесу. Цілепокладання є безперервним процесом. Нетотожність мети та реально досягнутого результату стає основою переосмислення, пошуку нереалізованих можливостей з позиції перспектив розвитку та підсумку педагогічного процесу, що веде до постійного та нескінченного цілепокладання. Від того, як здійснюється цілепокладання, залежить характер спільної діяльності класного керівника та учнів, тип їх взаємодії (співпраця чи пригнічення), позиція школярів та дорослих, яка проявляється у подальшій роботі.

Успішність цілепокладання, на думку вчених, досягається, якщо враховано такі вимоги: діагностичність (висування, обґрунтування та коригування цілей на основі постійного вивчення потреб та можливостей учасників педагогічного процесу, а також умов виховної роботи); реальність (висування та обґрунтування цілей з урахуванням можливостей конкретної ситуації, необхідно співвіднести бажану мету, проєктовані результати з реальними умовами); наступність (означає по-перше, здійснення зв'язків між

усіма цілями та завданнями у виховному процесі (приватних та загальних, індивідуальних та групових тощо); по-друге, висування та обґрунтування цілей на кожному етапі педагогічної діяльності; по-третє, ідентифікація цілей, що досягається через включеність у процес цілепокладання всіх учасників діяльності; по-четверте, спрямованість на результат, що можливо, якщо чітко та конкретно визначено мету виховання).

Отже, варто зазначити, що визначення та формулювання мети виховної роботи є складним та тривалим процесом, який у діяльності педагога умовно передбачає низку етапів, а саме: вивчення особливостей класу з виявлення рівня вихованості учнів та їх розвитку як колективу; ідентифікація провідних цільових орієнтирів педагогічного колективу закладу освіти з виховання учнів, формулювання педагогічних цілей, завдань організації виховної роботи; врахування розробленої педагогічним колективом перспективної мети та модель системи виховної роботи, які акумулюють базові ідеї прогнозування виховної роботи у колективі, відбір системи засобів реалізації поставлених завдань, що включає зміст, форми та методи виховної роботи, контроль та керівництво (моніторинг з оцінкою ефективності виховної роботи).

На першому етапі необхідно передбачити вивчення особливостей класу з виявлення рівня вихованості учнів та їх розвитку як колективу. Результати діагностики, що розкривають рівень індивідуального розвитку вихованців, їх задатків, інтересів, здібностей, визначення педагогічних проблем у галузі їх вихованості стануть основою планованого змісту виховної роботи в колективі, насамперед, її виховних цілей та завдань.

Другий етап – ідентифікація провідних цільових орієнтирів педагогічного колективу закладу освіти з виховання учнів, формулювання педагогічних цілей, завдань організації виховної роботи. Цілепокладання – це етап обговорення, певною мірою розбіжностей, що абсолютно неминуче при прийнятті життєво важливих для колективу рішень. Даний етап повинен здійснюватися у спільному пошуку та виробленні оптимальних цілей та

завдань усіма членами педагогічного колективу, щоб при цьому враховувався передусім реальний рівень вихованості та можливості його підвищення. Насамперед важливо визначити домінуючі, першочергові виховні завдання, без вирішення яких неможливий подальший розвиток як колективу, так і особистості.

Прогнозування, здійснене з урахуванням діагностично сформульованої мети і завдань, дозволяє уявити конкретно, яким буде колектив, окремі учні, які стосунки, якості, цінності вони будуть сформовані, які зміни відбудуться у розвитку колективу, якими знаннями, вміннями, навичками опанують учні. Формулювання виховних завдань педагогом має бути чітким і конкретним, оскільки вони зумовлюють підбір відповідного змісту, форм і видів діяльності учнів. Отже, діагностично сформульовані цілі, завдання мають відобразити ті новації, що стануть реальністю в колективі учнів через певний проміжок часу.

Третій етап – врахування розробленої педагогічним колективом перспективної мети та модель системи виховної роботи, що акумулюють базові ідеї прогнозування виховної роботи у колективі. Як зазначалося вище, і модель виховної системи, і стратегічна мета планованої виховної роботи є похідними стратегічної програми розвитку закладу освіти. У зв'язку з цим формулювання виховної мети, завдань на окремий проміжок часу має бути гранично конкретним.

Четвертий етап – відбір системи засобів реалізації поставлених завдань, що включає зміст, форми та методи виховної роботи. Найважливішою умовою результативності роботи є диференційоване залучення учасників, враховуючи який план саме складається – для роботи всього закладу загальної середньої освіти чи роботи у класі, у гуртку. Якщо у першому випадку заступник директора з виховної роботи спирається на пропозиції керівників циклових (предметних) комісій з організації виховної роботи у навчальному році, класних керівників, соціального педагога, психолога та інших педагогів, а також враховує думку активу учнів, органів учнівського

самоврядування, керівників клубів, об'єднань, громадських формувань, то в другому – класний керівник орієнтується на інтереси учнів класу, звертаючи увагу на їхні пропозиції та побажання.

П'ятий етап – контроль та керівництво (моніторинг з оцінкою ефективності виховної роботи).

Зауважимо, що у практиці виховної роботи склалися різні варіанти структури виховного плану, неможна виділити якийсь один із них як найприйнятніший. Вважаємо доречною таку структуру плану виховної роботи: характеристика групи учнів з аналізом результатів виховання за попередній період та позначення проблем; мета та завдання виховної діяльності на запланований період; зміст виховної роботи (з активом та органами учнівського самоврядування; організація виховних заходів із колективом учнів у позанавчальний час; індивідуальна виховна робота з окремими учнями; взаємодія з педагогічним колективом, сім'єю, громадськістю). Водночас слід зазначити, що немає єдиного підходу до визначення структури плану, оскільки вона диктується, в першу чергу, особливістю колективу і специфікою завдань, що стоять перед нею. Доцільно використовувати ту структуру, яка найбільшою мірою забезпечує ефективність реалізації плану та досягнення найвищого результату. Спільним орієнтиром розробки основних видів планів може бути програма виховної роботи.

У практиці виховної роботи склалися різні види планів, а саме: програма виховної роботи закладу загальної середньої освіти на весь період навчання; план виховної роботи класного керівника, вихователя на поточний рік; план роботи з певного напрямку виховної роботи, наприклад, з виховання здорового способу життя та ін.; план індивідуальної виховної роботи з окремими категоріями учнів, наприклад, обдарованими або девіантними поведінка ми; план роботи окремих гуртків, об'єднань, клубів, громадських організацій; план підготовки та проведення виховного заходу та ін.

У практиці виховної роботи широко використовується така форма плану як план-сітка, який складається зазвичай однією місяць із понеділковим розподілом справ. Основною його перевагою є простота оформлення, наочність перебігу виховної роботи, значна економія часу педагога.

Розглянувши різноманітність підходів, ми пропонуємо наступні етапи проєктування у виховній роботі: цілепокладання (визначення задуму виховної діяльності, виявлення проблеми, постановка завдань, вибір ідей для їх вирішення); моделювання (розробка та оцінка варіантів рішення, теоретичне уявлення майбутнього способу діяльності); конструювання (визначення та обґрунтування умов та засобів для досягнення мети, розробка тактики дій, планування етапів здійснення діяльності); планування (складання плану, програми реалізації зазначених цілей та завдань, з урахуванням виявлених умов та засобів); реалізація (здійснення запланованого, координація дій, оцінка процесу через зворотний зв'язок); аналіз (аналіз якісних змін та рефлексія діяльності, визначення подальших напрямків виховної діяльності).

Отже, відповідно до логіки запропонованих етапів проєктувальної діяльності та виявленої сутності педагогічного проєктування педагогічний проєкт у виховній роботі класного керівника, педагога-організатора, заступника директора з виховної роботи може мати таку структуру: паспорт проєкту (назва проєкту, автор проєкту, коротка характеристика проєкту, напрям виховання, тип проєкту, учасники проєкту, мета проєкту, очікуваний результат проєкту); пояснювальна записка, яка відображає актуальність проєкту та спрямованість на вирішення проблеми; мета та основні завдання проєкту; учасники проєкту (зокрема партнери); місце реалізації проєкту; строки здійснення проєкту; основні етапи проєкту; план реалізації проєкту, характеристика його етапів та заходів, що проводяться; бюджет проєкту та джерела фінансування; очікуваний результат проєкту. Така організація спільної діяльності протягом усього процесу проєктування допоможе

педагогові спостерігати та коригувати процес здійснення проекту та розвитку особистісних якостей школярів.

Література

1. Войтович О. Упровадження методу проектів у виховний процес // Відкритий урок: розробки, технології, досвід. 2008. № 9. С. 33–36.
2. Єрмаков І. Компетентністий потенціал проектної діяльності // Школа . 2006. №5. С. 4-19.
3. Забродська Л.М., Онопрієнко О.В., Хоружа Л.Л., Цимбалару А.Д. Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя: науково-методичний посібник / За ред. А.Д.Цимбалару, Онопрієнко О.В. Х.: Вид.гр. «Основа», 2007. 208 с.
3. Прищепа С. М. Проектування виховної діяльності класного колективу : метод. посібника. Умань : ПП Жовтий О. О., 2014. 66 с.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Шищенко І. А.,
здобувач освітнього ступеня «магістр»
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Науковий керівник:
Черненко Н. М.,
д. пед. наук, професор кафедри
освітнього менеджменту та публічного управління
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»*

Постановка проблеми і актуальність. Проблема пошуку форм організації освітньої діяльності, які б забезпечували позитивний результат, завжди хвилювала педагогів. Безперечно, цей пошук сприяє розробці, апробації та впровадженню у практику роботи інноваційні технології